

29 april 1916

Brusselse beurs.

De vergadering van beursleden der termijnmarkt, te Brussel, nam in principe het voorstel aan tot gedeeltelijke en slechts voorlopige afwikkeling der posities van juli 1914. Bijzonderheden over de doorvoering zijn nog niet bekend.

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 13 April.

Frans van Cauwelaert meent, in een artikel waarin ik overigens alles ten volle en met geestdrift onderschrijf wat hij zegt van de noodzakelijke geestelijke verzorging van ons volk, - meent, zeg ik, dat, tengevolge van de oorlog, de zedelijke krachten van dat volk verminderd zullen zijn.

Die onderstelling is te billijken bij iemand, die al zoveel maanden uit het vaderland afwezig is: kan de afstand perspectief verschaffen, die toelaat een toestand in zijn geheel te overzien, hij kan ook het beeld vertroebelen en vervormen. Waarbij komt dat, zoals ik nog onlangs zegfr, het buitenland zich van het tegenwoordige België een oordeel heeft gevormd, dat stellig niet overeenstemt met de werkelijke staat van zaken; a fortiori de Belgen, die in het buitenland verblijven en met kommer denken aan de thuis en aan wie er bleven. Niet dat ik u zou willen doen geloven, dat onze toestand nu zo heel benijdenswaardig is: dat is hij allesbehalve. Maar buiten de Belgische grenzen ziet men niet genoeg, stelt men zich niet goed voor, hoe hier het leed gedragen wordt, hoe men zich in de nood schikt: want maken wij er nu juist geen deugd van, wij willen toch ook niet in zak en as gaan zitten, hetgeen eerst voor ons de verzekerde ondergang betekenen zou. Ons volk bezit taatheid en geduld, levenszin en

levensmoed; en daarmee zet het zich over heel wat pijnlijke omstandigheden heen.

En dat is juist een eerste reden om niet al te zeer voor de zedelijke ondergang van het volk te vrezen. Wel heeft het twee sterke vijanden te duchten: werkloosheid, die luiheid kweekt, en dan, eenvoudig, de honger, die fysiologisch, en als weerslag moreel, verarmt. Maar het dient ter ere van ons volk gezegd: te Brussel (over andere steden vermag ik niet even goed te oordelen) heeft de werkman, de eenvoudige arbeider, blijk gegeven van een afschuw voor leeglopen, die bij de genoten ondersteuning, verrast en aangenaam aandoet. Overall waar hem daar gelegenheid toe geboden wordt, steekt hij gaarne en vol ijver de handen uit de mouwen; zelfs waar hij er niet dan schaars voor betaald wordt, is hij voor het minste karweitje te vinden, dat hij uitvoert met overtuiging en niet veel minder dan blijdschap. Zo zijn daar, bijvoorbeeld, de werklieden, die meehelpen aan het uitdelen der volkssoep. Als enige vergoeding ontvangen zij een portie meer; zonder de minste geldelijke retributie offeren zij een deel van hun dag op; welnu, nooit is er gebrek aan zulke hulp geweest; ongevraagd hebben deze helpers zich aangeboden in groter getal dan gevraagd, hetgeen wel bewijst, dat de onzaligheid van hun staat ze nog geenszins ter neer heeft geslagen (hoe weinig zou dat met hun karakter overeenstemmen!), en dat ze instinctmatig een bezigheid hebben gezocht, niet zozeer nog, omdat zij er merklijk profijt bij vonden, maar eenvoudig uit behoefte aan werkzaamheid. Sufferige en huilerige thuiszitters vindt men dan ook tegenwoordig in veel mindere mate dan onder de eerste bezettingsmaanden; sommigen (zij zijn helaas de minderheid) hebben weer werk gevonden; de anderen hebben zich o.m. ontpopt tot straatverkopers van allerlei waren. In de tijd van de "belle chicorée de Bruxelles" waren de venters legio; daarna zijn zij appels gaan verkopen; nu zijn het mosselen. Zij verkopen doorgaans zeer goedkoop, soms

onbegrijpelijk goedkoop: gevolg der vergrote concurrentie; de winst zal dan ook wel niet heel groot zijn, en in elk geval niet in evenredigheid van de gegeven moeite; maar: de arbeidszin blijft er mee wakker, door de mededinging nog aangeprikkeld; en dat de zedelijke kracht er bij wint hoeft wel geen verder betoog.

Het bewijst vooral één ding, dat voor mij een tweede reden is om niet te geloven aan verslapping van die kracht onder ons volk: het bewijst er de zeer echte en bewonderenswaardige zelfstandigheid van. Wie niet werkt dan op gezag en onder toezicht, wie niet kent dan op gebod en op goed geloof af, wie niet gelooft dan uit kuddegeest en onder autoriteit van wie zich op te dringen wist, verliest natuurlijk alle macht en alle middel, zodra gezag en toezicht, zodra gebod en autoriteit wegvallen, of zelfs alleen maar worden geschokt: het is de ontreddering, de hulpeloosheid, de onvermijdelijke ondergang. Wie echter zichzelf tot de eigen werkzaamheid, tot de eigen kennis, tot het eigen geloof ontwikkelt, vestigt daardoor in zich de morele krachten, die van werk, kennis, geloof onafscheidbaar zijn. En voor wie het nog niet wisten (en velen onder ons waren in dit geval) heeft de oorlog ons juist de geest van zelfstandigheid van ons volk, van het Brusselse althans, geleerd. Noodgedwongen? Maar geen nood helpt bij onmacht, bij afwezigheid der nodige vermogens. Ons volk zou zijn zelfstandigheid niet kunnen bewijzen indien het deze niet reeds in zich had, al is het dan ook latent en onbewust.

Intussen geeft het ons vertrouwen in de toekomst. Wie zich zelf vermag te helpen ziet ook in waar zijn hulp het beste baten kan: de heropbouw van het vaderland kan er niets dan profijt bij ondervinden. Ook zedelijk dan. Want mocht er werkelijk in dit opzicht afval en vermindering zijn: er is het voorbeeld dat sterkt en beschaamt.

Wat echter het meest te vrezen valt, meer en meer dreigt, onontkoombare gevolgen hebben kan: fysiologische misère, de verarming der lichamelijke krachten. Daarheen is het, dat wij in hoofdzaak onze bliken wenden moeten. Van die uitputting is het ergste te verwachten. De arbeidszin, de arbeidswil, waarborg der zedelijke kracht, is wakker gebleven, ook zonder hoop of uitzicht op profijt: wij kunnen dan ook vaststellen dat, niettegenstaande de ellende, de criminaliteit te Brussel eerder af- dan toegenomen is. Maar knelt de honger zo, dat zelfs het mogelijke werk hem niet vermag te stillen, dan kan men natuurlijk voor de morele toekomst, ik bedoel de onmiddellijke, niet instaan. Het gebeurt heel dikwijls dat het volk zelfs zonder aardappelen zit; het gebeurt zelfs dat de gemeentemagazijnen wel zeep, bv., maar geen bonen of rijst te koop bieden. Ik klaag hier natuurlijk niemand aan: wie zou wel schuldigen kunnen noemen? Ik stel alleen vast dat, waar voor zedelijke vermindering van het volk gevreesd wordt, die vermindering, zo zij werd vastgesteld, niet te wijten zou zijn aan het volk zelf, maar aan de voeding van dat volk. Het is triviaal om te zeggen, maar niets bevordert de zedelijkheid zozeer als een goedgevulde maag. Men late toch ons arme volk niet verhongeren! ...

14 april.

Een schok door het hart, een steek in de keel, weldra de tranen die de blik vertroebelen: August van Cauwelaert is gewond; wij zien onze goede Gust liggen, de borst doorboord, wit en zwijgend, in een ver hospitaal, waar wij niet heen kunnen, waar ons niet meer nieuws van bereiken kan. Wij hebben hem, toen hij heenging, geen vaarwel kunnen zeggen; nu is hij gekwetst, en wij hebben niets van hem, dan onze angst ...

Niemand die hem naderde, of hij had onmiddellijk vertrouwen in deze jongeman vol eenvoud en voornaamheid; niemand die met hem

maar even had omgegaan, of hij voelde aangroeiende sympathie voor deze ziel zonder omwegen, dit hart zonder verraad, deze geest vol breedheid en oprechtheid.

Mij is hij sedert ons eerste ontmoeting al, nu haast tien jaar geleden, een vriend, die mij dierbaarder werd naar ik hem als steeds trouwer en edeler leerde kennen. Hoe dikwijls heb ik zijn geestdrift benijd, zijn ongerept en blij schoonheidsgevoel, zijn liefde voor al wat jong en teder was! Dichter van een maagdelijke aandoening, was hij als een kind eenvoudig, als een jong meisje fris sentimenteel. Hij bezat het geheim der openhartige verlokking; hij nam ieder in zonder andere moeite dan dat hij was zoals hij was. Hij was de altijd welkome gast, deze waar men aan denkt bij eigen vreugde, deze die men van het eigen verdriet als de natuurlijke vertrouweling maakte.

- Ik spreek van hem in de verleden tijd. Onwillekeurig. Het is dat ik hem dan ook zie in het verleden van vóór de oorlog, hem, de vriend des huizes, die als het ware deel uitmaakte van het gezin. Toen ik hoorde dat hij wegging, heeft mijn hart zich toegenepen. Iedere dag haast dacht ik aan hem: het was geen voorgevoel, het was een zekerheid, dat hem overkomen moest wat zich werkelijk heeft voorgedaan: Gust gekwetst, - het moest gebeuren ...

“La guerre peut dégager des héros de ceux qui ont en eux l'étoffe des héros; elle ne développe chez les autres que des instincts de brute”: ik heb het, heel in de aanvang van de oorlog, overgeschreven uit “Dingley, l'illustre écrivain”, van de gebroeders Tharaud. Ik wist, ik voelde dat het in August van Cauwelaert niet anders kon dan bewaarheid worden.

Hij was te edel, te eenvoudig -, te natuurlijk edel, dan dat hij niet een held zou worden, zonder omhaal, zonder snoeverij, omdat hij immers buiten zijn natuur niet kon. Ik zou van niemand willen zeggen, zelfs

als ik het ervaren had, dat de oorlog in hem het beest heeft wakker gemaakt: ieder is immers heengegaan met de bedoeling, zijn plicht te doen; en men kan het niemand euvel duiden, zo hij geen held geboren is. Maar deze: kon het wel anders of de ridderlijke jongen zou het oordeel niet beschamen, dat hij ons van hem zelf gegeven had? Een held: wij stellen hem ons echter moeilijk anders voor dan gewond; nu wij het vernemen van Gust, nu wij horen dat is geschied wat wij wisten onontkoombaar te zijn, nu nijpt ons hart toe, en wij lijden.

Maar wij zijn fier ook. Helaas, niet ieder die het had gewild, mocht mee naar de plek grond, waar de eer van het land op het spel stond. Maar te weten dat daar, op de gevaarlijke plaats, maar de eervolle, iemand staat die ge acht en liefhebt en die ook aan u met enige vriendschap denkt, het kan u met fierheid, zij het onverdiende, vervullen; het leert u tevens de eigen plicht kennen; en zijn moed leert u, ootmoedig, moedig zijn. Dat danken dezen die bleven aan degenen die heengingen, - ook te uwer verdediging; het vermeerderd de eerbied en dwingt daardoor tot inkeer. En zijn zij op het slagveld gekwetst, - gekwetst ook voor u, dan hardt het in de wil en in de overtuiging, dat wij elk binnen onze macht het vaderland hebben te dienen en te behouden, van hetwelk de vriend met inzet van zijn leven de goede zaak bewezen heeft.

Dit is de les van August van Cauwelaert's wonde. Ik zend hem, met mijn innigste vriendschap, onze oude, goede vriendschap van vóór de oorlog, mijn bewogen eerbiedige, mijn dankbare groet.

17 april.

De aardappel staat in Brussel een geheime macht te worden: zijn zeldzaamheid maakt er iets als een fetisj van, nagenoeg gelijk een soldatenknoop het voor de Kongolese neger is. Op één der

karikaturen, waar de archeoloog der eenentwintigste eeuw het leven van Brussel onder de bezetting in bestuderen zal, die men zowat in alle papierwinkels verkoopt, en waar ik u meer dan eens over gesproken heb, ziet men een onderwijzer, eveneens der eenentwintigste eeuw, die in een bokaal een vreemde knol vertoont aan zijn leerlingen, met de vermelding: "kijk, dit is nu de eenmaal beruchte aardappel, waar ge wel eens van gehoord hebt, en die men naar het schijnt voor het laatst heeft gekweekt in 1915".

Het eigenaardige van die karikatuur is nu, dat zij haast niet overdrijft. En daar heb ik twee overtuigende bewijzen van. Voor een paar maand al, kon men in de groentewinkels geen aardappelen krijgen, dan na ook andere, te dien tijde reeds dure, groenten te kopen. Kocht men, bv. een pak schorseneren van vijftig centiemen, dan had men recht op één kilo aardappelen tegen vijftientwintig centiemen; zodat men zich de schorseneren liet welgevallen wegens de patatten. Maar thans daag ik wie ook uit, nog één enkelen aardappel te bemachtigen, kocht hij er ook al de schorseneren van de Brusselse markt voor op.

Maar mijn tweede voorbeeld, tevens bewijs van de geheime macht, die de patat tegenwoordig bezit, vind ik in het volgende feit. Dezer dagen kon men in de uitstalling van een fijne papeterie van de boulevard, tussen vulpennen en paasbeeldjes, een blauwzijdigen kussentje zien liggen. Op het kussentje lag een aardappel van redelijke, maar geenszins buitengewone proportie. En er achter stond, op bristol gedrukt: "Tout achat de vingt francs donne droit à une pomme de terre".

Welnu, die aankondiging, het blauwzijdigen kussentje en de aardappel die het versierde, waren reeds na drie dagen uit de uitstalling verdwenen. De reden heeft men niet openbaar gemaakt. Mijn

vermoeden echter is, dat na die drie dagen heel de voorraad der beschikbare aardappelen was uitgeput! ...

Het levensmiddelenvraagstuk in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel, dat daar op 24 dezer een bekendmaking van de gouverneur-generaal werd aangeplakt, waarvan de tekst aldus luidt:

Met het doel de bevoorrading der bevolking te verzekeren en de maatregelen, welke ik daartoe heb genomen, vollediger te maken, heb ik besloten van nu af te verbieden, in het gebied dat onder mijn bewind staat, de uitvoer van alle voedingsmiddelen voor mens en dier, slachtvee inbegrepen, en bovendien alle mogelijke zaaigoed, meststoffen en landbouwwerktuigen. Al deze voortbrengselen zullen dus, op voorwaarde, dat zij van Belgische oorsprong zijn, uitsluitend beschikbaar blijven ten gebruike van de bevolking van het gebied, waarover ik het bewind voer. Op dit verbod zal alleen uitzondering worden toegestaan waar het betreft overtollige voortbrengselen van de Belgische bodem. Ik stem in deze enkele uitzondering uitsluitend toe met het doel geen nadeel toe te brengen aan landbouw, groenteteelt en binnenlandse handel, welke reeds voor de oorlog op de uitvoer werkte. Om de voorraden van het bezet gebied nog beter te sparen, heb ik aan de militaire intendance bevolen in het onder mij gestelde gebied geen opeisingen of vrijwillige kopen te doen van voortbrengselen, welke onder bovenaangehaalde hoofden vallen en bestemd zullen zijn om in de behoeften van het bezettingsleger te voorzien, hoewel art. 32 der Haagse Conventie mij ontegenzeggelijk het recht toekent de troepen van het bezettingsleger te voeden met levensmiddelen, welke in België voorradig zijn. Aangezien de bezettingstroepen over het gehele land verdeeld zijn, ligt het niet in mijn bedoeling persoonlijke aankopen van hen, die tot het leger

behoren, te verbieden. Ik wens de plaatselijke handel niet te beroven van de winsten, welke daaruit voortspruiten.

Terwijl ik deze besluiten ter kennis van het algemeen breng, hecht ik er aan te doen opmerken, dat alle maatregelen, welke ik genomen heb en goed zal vinden alsnog te nemen, voor hoofdzakelijk doel hebben en zullen hebben een billijke verdeling te verkrijgen van alle voedingsmiddelen, opdat de voeding der bevolking zou verzekerd zijn, wat er ook moge geschieden en met name voor het geval in de toekomst de invoer van levensmiddelen op moeilijkheden zou stuiten of hinder zou ondervinden.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Een ambtelijk bericht meldt de volgende uitbreiding van het postverkeer. De steden 's Gravenbrakel, Thuin en Binche worden tot het verkeer met Duitsland toegelaten. De stad Leuven kan, behalve met Duitsland en de verbonden rijken Bulgarije, Oostenrijk-Hongarije met Bosnië en Herzegovina, en Turkije, voortaan ook deelnemen aan het briefverkeer met de onzijdige landen, waarmee het overige België verkeer heeft, nl. Denemarken, Luxemburg, Nederland, Nederlands-Indië, Noorwegen, Zweden en Zwitserland.

Een nieuwtje, dat de postzegelliefhebbers genoeg zal doen, is dat de overdruk op de thans in het bezette België gebruikte postzegels dezer dagen veranderd wordt. Het woord centimes wordt vervangen door cent., Frans door F. Het geheel wordt zodoende tweetalig! Voorlopig werd alleen de briefkaart van 5 centiemen met deze veranderde overdruk uitgegeven.

Het spoorwegverkeer zal hier, te beginnen op 1 mei, volgens de Duitse zomertijd geregeld worden. Het spreekt vanzelf, dat ook alle

andere Duitse bestuursinrichtingen deze tijd zullen aannemen, welke dan twee uur voor zal zijn bij de oude Belgische tijd.

De Duitsers hebben in verscheidene Belgische gemeenten een biljet laten aanplakken, waarbij zij 20.000 grondwerkers vragen om een verbindingskanaal tussen Ourthe en Moezel te graven.

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 18 april.

Al moet men zulks in deze tijd en in dit land, nooit met al te grote beslistheid beweren, toch ben ik mij zo goed als bewust, nooit iets te hebben begaan of misdreven, dat mij het leven of de vrijheid kon kosten (en daar ben ik nu geenszins fier op, waar het begrip misdrijf onder de rubriek betrekkelijkheden is gaan behoren).

Maar ...

Er is iemand ter dood veroordeeld, die drie jaar lang vlak over mijn deur heeft gewoond, die een aangenaam mens was, en waar ik dan ook al die tijd vriendschappelijk mee heb omgegaan; er is kort geleden iemand tot gelijke straf verwezen, die geboren was op dezelfde dag als ikzelf; en nu hoor ik verder, dat iemand voor zijn leven lang in een Duitse gevangenis vast wordt gezet, dewelke mijn hoogst eigen naam voert ...

- Ik ben niet bijgelovig; ik hecht weinig belang aan eventuele voortekenen. Maar stel u nu eens voor, dat ik er wel aan geloven zou ... Wij leven hier in een vreemde wereld, vol wrede vermaningen, die ons tot de verschrikkelijkste hersenschimmen verleiden kon ...

20 april.

Wij hebben weer hoge gasten. Dit gebeurt ons vrij dikwijls, en zelfs meer nog dan wij zelf denken, misschien. Want de bescheidenheid van die gasten staat gelijk met hun verhevenheid. Niet dat zij zich maar enigszins bij hun bezoeken aan Brussel zouden verduiken. Zo ken ik de patisserie waar een zoon van de keizer zich, nauwelijks een paar maanden geleden, bij een verblijf in Brussel - waarvan ik trouwens niet weet of het reeds is afgebroken, - zich, zeg ik, aan lekkers kwam kwikken, en dit dagelijks deed, en het misschien nog doet. En ik ben de enige niet die dit weet: die patisserie heeft als alle andere haar gewone klanten, en die zagen dagelijks de prins, en nochtans heeft de prins nooit last gehad van hun beleefdheden of onbeleefdheden: hij mocht een incognito genieten dat de volmaaktheid naderde. Want de Brusselse nieuwsgierigheid voelt blijkbaar de behoefte niet, zich aan die bron te laven ... Zijn wij over dergelijke vorstelijke bezoeken dan zo geblaseerd? Ik schreef u, in januari geloof ik, hoe een Duitse koning door de hoofdstad toeren kon, zonder op de buitenboulevards meer de aandacht te trekken dan, bij voorbeeld, een het asfalt besproeiende dienstman of een voorbij kuierend kindermisje achter een dito -wagentje (en misschien zelfs nog wat minder dan deze laatste); al wist iedereen heel goed dat hij niemand minder was dan de koning van Beieren ... - Er is trouwens in de Koninklijke Straat een groot hotel waar, bij alle andere ontstentenis, nog slechts gekroonde hoofden, of die het kunnen worden, afstappen, natuurlijk met hun gevolg. En waar, tussen haakjes, op sommige ogenblikken het hart van de midden Europese rijken niet zonder hevigheid kloppen moet, wat aan dit hotel een historisch karakter verleent. - Aan dat hotel nu staan officiële schildwachthuisjes, met officiële schildwachten daarin, wiens aantal aangroeit naar de verwachte of aangekomen gasten vorstelijker zijn. Dan komt zich daar trouwens nog een fotograaf bij voegen, ter vereeuwiging der vermenigvuldigde schildwachten. Die fotograaf fungeert dan gewoonlijk tussen elf en twaalf. En zie,

elke Brusselaar, die maar enige zin voor humor paart aan een greintje opmerkingsgave (en daar zijn ze allen in getraind, zoals ge weet), weet dat zo goed als ik en kon er zich dus in verlustigen. Maar geen, of het moesten depressieve renteniers zijn die zich door de verveling naar een vroegtijdig graf voelen slepen, dewelke zich ook maar één enkel maal gederangeerd heeft om aan bewust hotel te gaan onderzoeken of daar niet wat prinsen van den bloede waren aangekomen, en of de fotograaf zich niet verslapen had. We zijn blijkbaar een ras geworden dat van alle reizen terug is. In tegenstelling dan met de vorsten, die zich van een bezoek aan Brussel niet kunnen onthouden.

Nu heeft het hotel weer nieuwe gasten. En die van ver komen: uit Turkije namelijk. Het zijn zonen van de sultan, die ons komen bewijzen hoe gemakkelijk men thans van Konstantinopel naar België komt. Bittere ironie voor dezen, die niet eens van Brussel naar Gent mogen, - en nooit naar buitenhuizigheid hebben verlangd als thans (ik ken verlamden die van een reis rond de wereld dromen). Wij benijden aan de Turkse prinsen dan hun reismogelijkheden wel. Maar, het dient gezegd, verder reikt onze belangstelling weer nauwelijks. Ze reikt, onze belangstelling, niet verder dan tot het hoofddekseel der sultankinderen. Terwijl zij in hun auto's voorbij snorren, mijmeren wij: "Zij hebben, deze Turken, een elegante oplossing gevonden voor het vraagstuk, hoe Muzulmanse fez, of hoe dit onmisbaar en onafzetbaar hoofddekseel ook heten moge, om te zetten in een sjako of kolback, die de centrale mogendheden niet onwaardig is. Zij blijft nog wel herinneren, en zelfs uitdrukkelijk, aan wat wij wisten van Mohammedaanse hoofddekseels, zoals ze droegen onze officiële algemene consul voor Turkije, die de aardigste en vriendelijkste der Brusselaars is, en onze officiële dito Perziër, die evenzeer de koning der Antwerpse diamantnijverheid is te noemen, welke beide heren onderling het verschil inzake muts bewezen

tussen soennieten en sjiieten - muts waar ze telkens niet weinig verlegen mee waren als hun Europees gevoel ze verplichtte zich het hoofd te ontdekken, voor de koning bv., of bij een kerkelijke plechtigheid, en hun dit door hun Mohammedaanse waardigheid verboden werd. Aan die roodviltten of zwartastrakan muts nu herinnert de militaire hoed der Turkse prinsen wel; maar hij herinnert evengoed (en dat is er het aangenaam verrassende van) aan de sjako der huzaren van de dood, waar de Duitse keizer indertijd een bezoek aan Brussel mee bracht. En dat is werkelijk merkwaardig!”

Aldus de opmerkzame Brusselaar. Zelf vindt u dit nu misschien zo heel merkwaardig niet? Dan is het eenvoudig, omdat uw opmerkingsgave misschien een ruimer veld geboden wordt. Maar wij wonen tegenwoordig in de engste der werelden (wat ik u hierbij bewijzen wilde) en zijn al heel blij als een Turkse prins ons zijn muts komt tonen.

Al laten wij daarvan natuurlijk niet het minste merken ...

Het leven te Antwerpen (van onze correspondent Emanuel de Bom).

Lente en invalidenzorg.

Antwerpen, 26 april.

Ik zegde het u de vorige keer: het regent! En ge hebt me geloofd, want ge hebt het enige weken lang aan den lijve gevoeld. Wilt ge eens gaan kijken tussen Mechelen en Brussel? Te beginnen van Vilvoorde aan beide zijden van de spoorbaar strekken zich de overstroomde weiden uit naar heinde en verre. De prachtigste motieven voor onze schilders (vooral voor aquarellisten!) liggen daar voor het grijpen! En zoals het daar is, moet het zowat overal zijn in het land. Ik mocht dus wel zeggen: het regent!

Maar – en dit wilde ik bewijzen – een goed ingelicht correspondent kan ook tijding geven over dingen die nog niet gebeurd zijn. Zo heb ik u (en u begrijpt het: ik had het uit de beste bron!) verzekerd: “morgen schijnt over ons weer de paaszon.”

En u ziet, niemand zal me logenstraffen: ik was goed ingelicht. Nooit heeft er prachtiger paaszon over ons land geschenen! Alles is verjongd, de bomen schieten uit, het jonge groen is overal ontloken, er zijn landouwen die heerlijk geel zien van de koolzaadbloemen – de margrietjes, madelieven, kersouwen, al dat voorjaarsgedoe steekt zijn kopje uit het gras omhoog.

Het is waarachtig de lente! de lentezon! Wie zal me nu beletten uit de beste bron te vernemen, dat we ook weldra vrede krijgen? Wie wil nog, met zo’n zon en zo’n lente, van al dat bloed en dat moorden van mensenkinderen onder elkaar? Genoeg, nietwaar! Laat het uit zijn. Peuples, formez une sainte alliance et donnez-vous la main!

Maar Béranger is dood, en die stem uit het graf helaas zal niet gehoord worden, vrees ik. De Dwaasheid met een hoofletter heeft haar eis nog niet ten volle. Nòg bloed, méér bloed, altijd nog bloed, eist zij. En die sukkel van een mensdom blijft, angstig neergehurkt, wachten, wachten naar het einde ... o, Here, wanneer?

Ondertussen moet het leed der mensen gelenigd worden. En aan wie mogen we wel eens denken? Aan de jongens die terug zullen keren, aan de dapperen die zonder morren, heroïsch hun plicht deden, en die onze toekomst betalen met verminkte ledematen, met kwalen, die hen levenslang zullen teisteren. Onze zonen, onze broers, die niet vielen, zullen toch eenmaal terugkeren en wij, die thuis bleven, we moeten nu een eigen huis voor hen in gereedheid brengen. Zij, die aan eigen haard geen hulp zullen hebben, moeten dan een asiel klaar vinden, waar zij op hun verhaal kunnen komen of waar hen voor het

verdere leven een wijkplaats zal worden geboden. Het invalidenhuis zal er komen. Te Antwerpen is de gedachte door volijverige stadgenoten reeds in het begin van de oorlog uitgesproken en in gang gezet, die gedachte heeft nu vaste vorm gekregen. Zij die thuis bleven denken aan hen die voor ons optrokken; die gedachte houdt de band levendig tussen hen en ons, en allerlei liefdadig werk is op touw gezet om zoveel mogelijk gelden bij elkaar te brengen voor het werk der invaliden.

Die gelden moeten er komen op alle wijzen. Zeker zal de eerste zorg van de staat, zodra die weer normaal hersteld is, zijn, dat werk ter hand te nemen.

Te Antwerpen is sedert zaterdag 22 II. in de grote zaal van het bekende Hotel de Londres op de Keyserlei een tentoonstelling van poppen te zien, die heel wat Antwerpse kinderhanden en –vingers in beweging heeft gebracht. Het plan is vernuftig en Antwerps-praktisch bedacht. Er werd een prijskamp uitgeschreven om poppen aan te kleden volgens een opgelegd programma of naar eigen keuze. Er zijn een aantal groepen van poppen, samengesteld volgens een bepaald onderwerp. Verder afzonderlijke poppen, die ofwel volgens bepaald onderwerp of naar eigen keuze aan te kleden waren. Al die poppen worden ten voordele van het werk, zo duur mogelijk natuurlijk, verkocht.

De verwachtingen der inrichters werden niet teleurgesteld: er zijn zowat een 400-tal poppen ingekomen, die alle op min of meer kostbare, op smaakvolle of geestige wijze werden aangekleed. De medewerking was spontaan en algemeen. Gedurende weken zijn de meisjes van onze hogere en lagere stads- en privéscholen aan het snijden en aan het knippen gegaan; alle hebben gewedijverd om de poppen zo mooi mogelijk aan het licht te brengen: zo is dat vaderlands liefdadig werk meteen een wedstrijd in kunst en

handigheid geworden. En het is een succes van belang: de tentoonstelling, die dagelijks van 4 tot 7 torenuur open is, staat niet stil van bezoekers, die elkaar verdingen voor het werk der mededingsters (meest alle kwekelingen uit onze scholen), terwijl op een podium goede liefhebbers voor een muzikale omlijsting zorgen. Het is er zelfs met deze eerste lentedagen innig en warmpjes druk.

Ik heb er met genoeg rondgewandeld en zeer gewaardeerd wat kundigheid en liefdadigheid hier onder beproefde leiding tot stand hebben gebracht. Er zijn daar aardige dingen te zien, soms zelfs alleraardigste. En, behalve de vaderlandse, ernstige groepjes, die de mensen soms meer te denken geven dan van een poppenspel verwacht zou worden, is ook de karakteristieke en humoristische noot niet afwezig.

Onder de fraaiste groepen merkte ik op de Oogst, waarlijk een landelijk tafereeltje; de Schooltocht te Antwerpen, zo populair sedert enige jaren: groepen van schoolkinderen in het wit met de onderwijzeres vooraan, en de nationale en Antwerpse vlaggen hoog gehesen; de Honingbijen, symbolische popjes liefjes als bijen aangetakeld en fladderend rond een bijenkorf; de Drie Zustersteden, Antwerpen, Gent en Brugge; de Vier Jaargetijden; de Vijf Werelddelen; de Vier Elementen; Moederdag; Paul en Virginie; Meisjes in Hollandse vissersdrachten; Belgische types, kantwerksters, enz.

Een groep heet "het liefderijke Holland" en is aardig gevonden. Een Zeeuws boerinetje staat achter het prikkeldraad met een brood in de hand en wenkt met vriendelijk gebaar naar een Belgisch popje aan de overkant van de waterplas, die beiden scheidt. Het Belgisch popje houdt de schort open om er het brood in op te vangen en een kleine dreumes zit ernaast met siroop-besmeerde wangen en een

boterham in de hand. Als vinding en aankleding is dit wel een der best geslaagde groepen.

Er is ook een *Hommage à l'Amérique*, voorstellende een Indiaans popje, staande op een kist met zakjes meel belegd; verder een vredepopje, in het wit met de lelie in de hand; een alleraardigst Turnhouts kantwerkstertje, een infante Maria Theresia naar Velasquez, Japanse hofdames, en een Jager, die met zijn hond door de hei trekt, met volgend rijmpje erbij:

Kom Azor, mijn beste vriend
Laat ons spoed nu maken
Denk! 't Is voor onze invaliden
Om hun een gastmaal te doen smaken

Met dit hartelijke woord, dat wel kinderlijk echt aandoet, zal ik, nietwaar, besluiten. Eén ding maar in dit mooie poppenwerk heeft me ietwat gespeten: dat de inzenders haast allemaal uitsluitend Franse opschriften hebben gebruikt ... Dat kan nog wel goedgemaakt worden: de inrichters menen het zo uitstekend, en de liederen die men er op niet minder dan dertien concerten uitvoert, zijn trouwens haast alle van Vlaamse kunstenaars. Het invalidenhuis komt er!

1 mei 1916

De brief van kardinaal Mercier.

Keulen, 30 april. Van de best ingelichte zijde verneemt de Züricher correspondent van de *Kölnische Volkszeitung*, dat de indertijd openbaar gemaakte apocriefe brief van kardinaal Mercier, die het antwoord op de brief van gouverneur-generaal von Bissing moest voorstellen, door de hoofdredacteur Nothomb van de *XXième Siècle* te Havre, de zetel van de Belgische regering, en door de Vaticaanse

medewerker van het Journal des Débats, Quirielle, onder misbruik van mondelinge uitlatingen van de kardinaal is “geredigeerd”.

Voor de wederopbouw van België.

Het Comité Neerland-Belge d’Art Civique, Rijksmuseum Amsterdam, maakt aan belanghebbenden bekend dat een tentoonstelling “La cité reconstituée” zal gehouden worden gedurende de maanden mei, juni en juli in de “Salles du Jeu de Paume” (hoek rue de Rivoli en Place de la Concorde) te Parijs.

De tentoonstelling is georganiseerd door de regering van de Franse Republiek en de afdeling België door de Belgische regering.

Aan alle Belgische architecten die in de Nederlanden verblijven wordt verzocht naam en adres op te geven aan de heer Louis van der Swaelmen, secretaris-generaal, directeur van het C.N.B.A.C., lid van de commissie van de Belgische afdeling op de tentoonstelling van “la cité reconstituée”, Rijksmuseum, Amsterdam.

In het Vlaamsche Nieuws treffen wij een uitvoerige verordening van generaal von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België, aan “betreffende het wegbrengen en benuttigen van gestorven en tot menselijke voeding ongeschikte geslachte dieren en gedeelten van dieren.”

De Belgische Legerbode maakt melding van een Belgische vader, die zes zonen in het Belgische leger heeft. Het is Gustaaf de Smul, uit Lokeren, die thans in Engeland vertoeft.

5 mei 1916

België onder Duits bewind.

Wolff's seint uit Brussel:

Krachtens verordening van de gouverneur-generaal worden de staatsuitgaven over het begrotingsjaar 1916 vastgesteld op 274.480.435 F, terwijl de gewone staatsinkomsten geraamd worden op 248.649.935 F. De wijze waarop de middelen gevonden zullen worden tot dekking van het tekort van 25.830.500 F zal door een speciale verordening worden aangegeven.

Onze correspondent te Havre meldt:

Een ministerieel besluit te Havre heeft de kwestie geregeld der schadevergoeding aan weduwen, kinderen of familiebetrekkingen in de opgaande lijn van Belgische militairen, die voor het vaderland gestorven zijn.

Onmiddellijke, niet hernieuwbare steun zal onder de volgende voorwaarden verleend worden aan gezinnen van militairen, die in de loop van de veldtocht overleden zijn.

1. Er zal een maand traktement of soldij toegekend worden aan de weduwen van militairen beneden de graad van officier, zonder dat het minimum minder dan 150 frank bedraagt;
2. Er zal 150 frank uitgekeerd worden aan de kinderen beneden de 18 jaar van een militair weduwnaar of gescheiden militair;
3. Er zal 100 frank uitgekeerd worden aan de nakomelingen of aan het naaste familielid in de opgaande lijn van de ongehuwde militair, de militair weduwnaar of gescheiden man zonder kind.

De militair, die sedert zes maanden verdwenen is, omtrent wie niets vernomen wordt, wordt met de gesneuvelde militair gelijkgesteld.

Officersweduwen blijven de schadeloosstelling van een maand traktement ontvangen.

7 mei 1916

Blijkens bekendmaking van de Duitse gouverneur-generaal in België zijn de maximumprijzen voor de verkoop van gedorst koren, meel, zemelen (per 100 kg) en brood (per kg) als volgt vastgesteld:

Voor granen uit stapelplaats of molen geleverd, tarwe 38,12 F; rogge 26,90 F; masteluin 29,16 F; ongepelde spelt 24,52 F; uit molen geleverd, voor tarwezemelen 22 F; masteluinzemelen 20 F; roggezemelen 18 F; aan bakkers of gebruikers geleverd, voor tarwemeel 47,21 F, roggemeel 34,99 F; masteluinmeel 36,71 F; voor tarwemeel op 60 % of fijner gemalen, aan pasteibakkers geleverd, 80 F; voor roggemeel op 60 % of fijner gemalen, aan pasteibakkers geleverd, 65 F; voor tarwebrood aan gebruikers geleverd, 0,43 F.

Deze hoogste prijzen worden van 1 mei af van kracht.

De provinciale oogstcommissies (Provinzial Ernte Kommissionen) wordt de bevoegdheid verleend, voor de omschrijving van afzonderlijke gemeenten, op verzoek of na raadpleging van de burgemeesters, telkens een lagere hoogste prijs voor tarwebrood, evenals hoogste prijzen voor brood, tot het bereiden waarvan roggemeel wordt gebruikt, vast te stellen.

8 mei 1916

De Brusselse beurs.

De vergadering van leden der Brusselse beurs heeft in beginsel tot de gedeeltelijke en voorlopige liquidatie van de posities van einde juli 1914 besloten. Hoewel de bijzonderheden van het plan niet bekend zijn, mag men, volgens de Cote européenne, verwachten, dat de bankinstellingen hun hulp zullen verlenen om de liquidatie te vergemakkelijken en goed van stapel te doen lopen.

9 mei 1916

Postverkeer met België.

Er komen weer vele klachten over het postverkeer met België. Degenen, die in geregelde briefwisseling met familieleden of bekenden in België zijn, klagen steen en been, dat sedert januari ongeveer er zo weinig briefkaarten van België naar Holland, zowel als omgekeerd, doorkomen. Men kan niet zeggen dat het postverkeer bepaald is stopgezet, want er gaan weinig dagen voorbij dat wie een omvangrijke correspondentie onderhoudt, niet enkele kaarten uit België ontvangt, maar wat er doorkomt is ongeveer de helft van wat er door moest komen. Een lezer schrijft ons, dit te hebben kunnen vaststellen, toen Hollandse vrienden uit Brussel hem de vorige week zijn komen bezoeken, die nota hadden gehouden van de door hen en vele andere families verzonden briefkaarten. Een controle op de correspondentie België-Zwitserland leverde ook het bewijs, dat er zeer veel kaarten verloren gaan, ofschoon minder dan de helft. Van aangetekende kaarten gaat een even groot percentage verloren, maar o wonder! Portretten schijnen veelal terecht te komen. Het interesseerde onze berichtgever eens te weten, waarom zoveel doodonschuldige, banale briefkaarten achtergehouden werden, en een betrouwbaar onderzoeker van het geval berichtte hem het volgende:

Aan de censuur te Aken wordt het personeel om de 10 of 14 dagen vervangen. Nu is het personeel te Aken veel te klein in verhouding tot zijn grote taak; het raakt daardoor elke dag meer achter, en bij de wisseling van beambten ligt er dan een grote berg ongecensureerde kaarten, waar de vertrekkenden nog niet aan toe zijn gekomen. Het nieuwe personeel begint dan met deze nieuwe stapel te verwijderen.

Als het zo schoon schip gemaakt heeft, vat het zijn taak met frisse moed aan. Maar het raakt onvermijdelijk weer achter; de ongecensureerde berg groeit weer aan ... tot na een dag of 14 werken de nieuwe personeelwisseling weer komt. Dan wordt er weer opruiming gehouden. Enz. Het is dus het blote toeval, dat beslist, of een kaart doorkomt of niet. Vrij grote, op stijf karton gedrukte portretten zijn alle doorgelopen, daar zij door hun formaat ergens anders gedeponneerd zijn en behandeld door een minder met werk overstelpde ambtenaar.

Men ziet hieruit, dat er niets "achter" zit, als de briefkaarten niet doorkomen. Het euvel is gemakkelijk te herstellen. Misschien zullen de Duitsers, om hun naam als goede administrateurs hoog te houden, hun personeel aan de censuur te Aken wat willen uitbreiden, en dan komt alles in orde. "Wat behoeven de Belgen, vraagt onze berichtgever terecht, wiens leven nu waarlijk niet benijdenswaardig is, nog zenuwachtiger te worden door gebrek aan berichten over hun verspreide familieleden? Er zullen zonder dat al genoeg neurastheniekers zijn na de oorlog; het bericht zal ook wat kalme brengen in de gemoederen van hen, die zich verbeelden, dat juist zij zonder bericht zitten, en die niet geloven, dat het louter toeval is."

Belgische kinderen.

Het Rooms-katholieke Huisvestingscomité te Leiden ontving dezer dagen een schrijven van mevrouw Adolfo Carlos Munoz, penningmeesteres van het Belgisch Relief Committee te Philadelphia, met de mededeling, dat in de jongste vergadering van genoemd comité met algemene stemmen besloten was een gift aan het Rooms-katholieke Huisvestingscomité te zenden van 250 dollar.

10 mei 1916

Het leven te Antwerpen. Van onze correspondent Emanuel de Bom.

Antwerpen, 5 mei.

De mensen geven er zich nauwelijks rekenschap van. Maar, boven alle woeling der wereld, buiten alle beroering en omwenteling, ongestoord, onverstoord, gaat voor de heerlijke wentelgang der seizoenen. Voor twee weken was de hemel één geschrei boven onze hoofden, een zeurig getraan, een kille klammigheid. Toen, die paasmorgen, opeens de lente, met een zilveren zon in een vlekkeloos blauwe hemel en overal het jonge uitspringende groen. En nu, in weerwil van die blijvende zielige ellende onder de redelijke schepselen Gods, nu is ons dat kind van "louter niets dan lieflijkheid", waarvan de dichter van mei verhaalt, kostelijk geboren. Toch is het weer mei geworden!

Waar is de winter thans? Wie denkt er nog aan. Brueghel schreef boven een van zijn prenten dit woord "De slobberachtigheid des menschen bestaens", en op een oud 17^e-eeuws boekje lees ik vandaag deze leuke titel; "De listige onstantvastigheyt des werlds". Menselijk, al te menselijk!

De natuur staat onze haat of onze liefde niet ten gebode: haar wet is voor ons het hoogste bevel, en al sloten we onze ogen voor de duizenderlei nieuwe klanken die nu zijn ontwaakt, de betovering ontgaan we niet. "Een nieuwe lente en een nieuw geluid" zijn verzezen, wij hebben de winterse korst van ons afgeschud, en in stille erkentelijkheid loven wij de Heer in Zijn schepping.

Dat was een heerlijke meiwandeling gisteren buiten de muren van onze stad. Wat ziet het er overal herboren en jeugdig uit. De seringen staan in bloei. De weiden zijn zo ver het oog reikt één bonte spikkeling van blank en geel. De rilde berken trillen in lentelijke

huivering de jonge tere blaadjes. Nooit stond het gras zo groen, en het koren, op halve hoogte, wiegewaagt al sierlijk. Alleen de nadenkende eik is nog karig met zijn loof. Maar overal, overal zitten de vogels te kwinkeleeren. Wat een gemierel, een gefrazel, een geswatel en gekir. De leeuwerik tiereliert als een zingende pijl recht naar de zon, de merel fluit als een kwajongen, vinken en wielewalen kwinkelen en tieren, de koekoek, met zijn mollig hobogeluid, roept, en, in benden bij mekaar, ravotten en schetteren de mussen, die straatkapoenen. Eerlang komt de heldentenor ten tonele – de nachtegaal, en dan, met de zwellende, stovende zomer komt er wat verzadigde rust onder dat lustige volkje, dat – van alle kwaad onbewust – op twijg en tak, een verdieping hoger dan de mensen, zijn eigen leventje leidt. Wat zijn ze te benijden, de gasten, die nooit kranten lezen en er nooit in hoeven te schrijven ...

Wij ontdekken tegenwoordig iedere dag een nieuw stukje van ons eigen land. Vanochtend zegde mij een Antwerpenaar met grijze haren en veel ervaring: “hebt ge ons stadpark al eens goed bekeken? Wat is dat toch een parel!” Wij ontdekken nu dagelijks ons park, waar vroeger alleen de eenden, de zwanen en misschien ook, maar vermoedelijk onbewust, de vrijende paartjes van genoten. Het park is nu een Elyzeese tuin geworden voor velen. Op ieder uur van de dag is het daar heerlijk: ’s morgens als het blonde licht spiest door het tere loof en op het frisse vijverwater de eendjes plonsen en buitelen in het jonge licht; ’s middags als de warmte er broeiend is en men onder gouden regen of oranjebloesem een geurige schuilplaats zoekt; en als de avond daalt en het schemert in de pandjes en de westerhemel ambergeel en plechtig verwaast: het is daar altijd een nieuwe schoonheid. En die schoonheid, ze ligt voor het grijpen. We hadden ze, we hebben ze nog.

Reeds dadelijk als ge buiten de wallen komt – waar nu ook soldaten hardnekkig in de zon staan te spitten, om ook op het geringste

strookje grond de laatste aardappel te winnen: naar het schijnt wordt de arbeid hun soms lichter gemaakt door een foeterende militaire kapel, stel u dat voor! – reeds dadelijk is het een gevoel van verkwikking. Wij hebben toch zo lang binnen de muren gevangen gezeten. En als dan, als nu, aan de verre horizon geen knaleffecten ons weer tot deze tijd terugvoeren, dan kunnen we ons een ogenblik aan de illusie overleveren, dat alles weer is als voorheen, dat het weer zoete peis en vree is.

Wij liepen recht door het gulle en vele land, oostwaarts, in de streek van Deurne, Wijnegem, Schoten en zo, langs het Poersbos, over Merksem terug. Wat in ons land schoon, en hoe zalig staan, te midden der voorjaarsweelde, de oude hoeven verscholen onder het hoge geboomte. Wat een brede, sierlijke lijn in ons vlakke, zenuwbedarende landschap. Wat een geestige bochten beschrijft het riviertje “Het Schijn” genaamd, daar tussen Deurne en Schoten. Wat een fraaie oude kastelen en landgoederen, welke boeiende puinen, waar legenden aan verbonden zijn, komt ge op uw weg tegen. Daar liggen tegenover de vermaarde taverne de Bosuil (door Henri de Brackeleer geschilderd) de laatste brokken van het zestiende-eeuwse slot Gallifort, door Theodoor van Rijswijck in een ballade bezongen:

De bouwval, die gij ginder ziet,
Was eens een trots gesticht;
De tijd, die alles nederstort,
Smeet ook het aadlijk Gallifort,
Met wal en torens klein en kort,
Zo als het daar nog ligt.

Niet erg romantisch gezien, nietwaar? Helaas het mooie oude torentje, dat een doelwit of voorwendsel tot wandeltochtjes was, en dat daar achter een krozige watergracht, waar lisbloemen bloeiden, en overgroeid met veil, tussen allerlei wild gewas oprees: dat

torentje is aan winterstorm en windgeweld ten onder gegaan: het Galifort-torentje is een paar maanden geleden ingestort. Van het oude kasteeltje, - in de 16^e eeuw het zomerverblijf van de bekende Neurenbergse koopman Lazarus Tucher, een steunpilaar van de Antwerpse Borse, in de Spaanse tijd reeds beschadigd en in de aanvang der 18^e eeuw gedeeltelijk afgebroken, tot een eigenaar van het einde van diezelfde eeuw het in een brief als “een oud vervallen kot” beschreef – van het oude kasteeltje blijven nu alleen over de oude klimopbegroeide ingangspoort met een wapen, nog zichtbaar in een steen erboven, een stuk afbrokkelende muur en een mooie ronde boog; de toren, het fraaiste deel van deze ruïne, die, blijkens een lichttekening omtrent 1850 nog een prachtig geheel te zien gaf, is nu, niet door oorlogsgeweld, maar toch tijdens deze oorlog, in een hoopje groezelig puin veranderd. Jammer toch!

Iets verder vindt men nog een fraai kasteel uit het begin der 17^e eeuw, Couwelaer genaamd, of de Leckbors; en men vindt er een Bisschoppenhof, waar in de middeleeuwen de schepenbank van Luik zetelde, en een oude hoeve, die in de 16^e eeuw naar zijn bezitter “Den Duits” heette.

Maar genoeg archeologie, nietwaar, in de schone maand van mei? En toch is de folklore hier levend terug te vinden. Vonden we niet voor een boom met het aloude lievevrouwenkapelletje een meiboom geplant, waar vermoedelijk een door een dichterlijke onderpastoor gerijmd, zeer eenvoudig gedichtje was opgehangen, omringd met versiering van brembloemen, astertjes en papieren linten? Ik schreef het af en het luidt als volgt:

Ave Maria

Maria Maagd, o Moeder van ons allen
Nooit tevergeefs roept men uw bijstand in.

Wij zijn helaas in smerten diep gevallen
Komt ons te hulp met Jezus, o grote Vorstin.

O Moeder van de Here
Maria, bid voor ons
Opdat de Vrede wederkere
Heel spoedig en voor altijd.

O Moeder lief wij stellen al ons betrouwen
Alleen op U, op uw barmhartigheid
Gelief ons bitter lijden te aanschouwen
En geef ons weer geluk na deze droeve tijd.

O Maria o Moeder zoet
Aanhoor toch onze bede
Wij vallen U zo smekend te voet
Ach schenk ons toch de vrede.
Wees gegroet Maria.

Een mei van vroomheid, nietwaar? Wanneer de mei van vrede, waar
dit arm volk om bidt?

Commission for relief in Belgium.

Wij hebben het eerste jaarlijks rapport ontvangen van de hier ter stede gevestigde Commission for Relief in Belgium. Het rapport betreft de aankoop en het vervoer van levensmiddelen naar België gedurende het tijdperk van 31 oktober 1914 tot 31 oktober 1915. Wij ontlene er het volgende aan. De commissie heeft aangekocht uit Amerika, Engeland, Canada, Indië, Argentinië, Nederland 890.552 ton tarwe, meel, rijst, erwten en bonen, vlees, spek, maïs, aardappelen, enz., kleren, enz. Aan giften in natura is ingekomen uit dezelfde landen een hoeveelheid van 98.300 ton goederen te Rotterdam voor de Commissie tot steun in België. De goederen zijn van Rotterdam uit door de binnenscheepvaart naar België en Noord-Frankrijk gevoerd. Zo zijn er 2665 ladingen van gemiddeld 352 ton per boot verscheept. De kosten van lossen, overscheeping, vracht,

verzekering enz. van de goederen, van hun aankomst te Rotterdam af tot hun aflevering op de bepaalde plaatsen in België of Noord-Frankrijk, hebben 2,15 gulden per ton voor het gehele jaar bedragen.

De commissie beschikt over 156 provinciale en gewestelijke opslagplaatsen in geschikte centra. Bijna al de meelfabrieken in België zijn door de commissie overgenomen en werken voor haar alleen. Deze fabrieken zijn aan de kanalen gelegen en worden door de commissie gebruikt als centra voor de distributie van meel voor de gemeenten in de omtrek. Over het algemeen is er zorg voor gedragen, dat overlading zoveel mogelijk vermeden wordt. Zodat bv. een ton tarwe te Rotterdam overgeladen in een lichter, te Bergen automatisch gelost wordt en binnen tien uur als meel gereed is voor de gemeenten in de omtrek, die het op eigen kosten moeten laten halen. Slechts zoveel meel wordt aan een gemeente verstrekt, als gerechtvaardigd wordt door een streng gecontroleerd verbruik, berekend naar de tegenwoordige bevolking. In het jaar, waarover het rapport loopt, zijn er vervoerd naar de provincie: Antwerpen 86.210 ton (meel, rijst, bonen en erwten, vlees, spek, maïs, aardappelen, enz.); Brabant: 70.677 ton; Brussel: 91.137; Oost-Vlaanderen: 91.280; Noordwest-Vlaanderen: 17.800; Zuidwest-Vlaanderen: 23.624; Henegouwen: 123.252; Luik: 92.109; Limburg: 30.447; Luxemburg: 25.677; Namen: 37.589; naar Noord-Frankrijk: 116.705 ton.

11 mei 1916

Voor de gezinnen van Belgische gesneuvelde of vermiste militairen.

Wij hebben kort geleden reeds medegedeeld, dat de Belgische minister van oorlog heeft beslist, dat aan de nabestaanden van Belgische soldaten en onderofficieren, die tijdens deze oorlog zijn gestorven of sedert zes maanden vermist en vermoedelijk

gesneuveld zijn, eenmaal een buitengewone en onmiddellijke onderstand zal worden verleend, onder de volgende voorwaarden:

1. Een minimumondersteuning van 150 F af. Een maand wedde of soldij aan de weduwe van de overleden of de vrouw van de vermiste militair;
2. 150 F aan de gezamenlijke kinderen beneden de leeftijd van 18 jaar van de militairen, welke weduwnaar of wettelijk gescheiden waren;
3. 100 F aan het naaste familielid in opgaande lijn van de militair, die ongehuwd is of weduwnaar, hetzij wettelijk gescheiden, zonder kind.

Het officiële Belgische comité voor Nederland verzoekt ons thans het volgende mede te delen:

De personen, die voor deze ondersteuning menen in aanmerking te komen, worden verzocht hun namen op te geven, hetzij rechtstreeks of – bij voorkeur – door bemiddeling van een plaatselijk Belgisch comité, aan het secretariaat van het Officieel Belgische Comité, Nassau Zuilensteinstraat 21, Den Haag. Dit comité zal dan zorg dragen dat zij binnen enkele dagen formulieren ontvangen, die ter aanvraag moeten worden ingediend, met inlichtingen omtrent de noodzakelijke bewijsstukken, die moeten worden overgelegd aan het Belgische ministerie van oorlog.

Er wordt, bij de uitbetaling van bedoelde ondersteuning geen onderscheid gemaakt of de afgestorvene aan verwonding of ziekte is overleden, en er wordt geen onderzoek gesteld omtrent de geldelijke toestand van de rechthebbenden. Ouders, die meer dan één zoon verloren hebben, kunnen voor elk van hen de ondersteuning genieten.

12 mei 1916

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 24 april.

Het tegenwoordige Brusselse leven is, zoals de oplettende lezer uit deze gedenkwaardigheden blijken kan, aan verscheidenheid niet zeer rijk. Zelfs wie zijn vermaak buitenshuis zoekt, in theaters en tingeltangels, moet het doorgaans met opgewarmde kost doen. De bioscopen vertonen vooroorlogse films; de "ernstige" schouwburgen, na een tijd op vaderlandse producten geteerd te hebben, - en, ik moet zeggen, met succes, en verder met patriottische Vlaams-Waalse broederlijkheid, zodat Fransche ondernemingen hun beste avonden dankten aan vertalingen van Vlaamse stukken, - de "ernstige" schouwburgen zijn aan "Twee Wezen" en andere "Dochters van de Jachtopziener" toe; daar, waar revues gespeeld worden, - en de gelegenheden zijn vele! - vindt men nog steeds dezelfde uitgekledede dames van voor 1914, die er in jeugd natuurlijk niet bij gewonnen hebben, en wier lichtheid nog steeds, zoals gij misschien weet, aangroeit naarmate zij zwaarder worden. Er zijn dan nog de concerten: zij hebben in omvang, zo wat het getal der uitvoerders als dat der programma's betreft, verloren, zodat wij het meestal moeten stellen met uitsluitend kamermuziek, enige breder aangelegde, zeldzame pogingen niet te na gesproken; dat zou dan ook iets nogal nieuw zijn, en nieuw ook het oneindig getal der Brusselse zangeressen en klavier-, viool-, en cello-virtuosen die er zich iedere week bij openbaren; maar ... zulk een toestand duurt nu al ruim anderhalf jaar, zodat dit nieuwe aan het verzuren is gegaan, te meer daar het beschikbaar kamermuziekrepertorium blijkbaar beperkt schijnt en van uitputting aan het bezwijken: wij mogen zeggen dat wij de oudste klassieken onderhand als de hypermodernsten van buiten zijn gaan kennen, - zonder dat

zangeressen en virtuozen er trouwens aan schijnen te denken, het spel op te geven. Ik moet er overigens aan toevoegen, dat wij heel zelden nog naar de komedie, de variétés, de cinema, en zelfs naar de concerten gaan, - zodat zelfs het eventuele nieuws voor de meesten van ons verloren is. De verscheidenheid in ons leven moet dan ook doorgaans van binnen onszelf komen, ... wat zij alleen bij bijzonder aangelegden pleegt te doen; tenzij zij ons geboden wordt door de Straat: het kosteloze schouwspel dat ons bij de aanvang van de oorlog en van bij de bezetting vooral beter wist te schokken dan de handigste draak, maar dat thans verloopt in sleur en moeheid. Dit laatste brengt weliswaar mee, dat onze gevoeligheid ervoor gewijzigd is; de ontbering heeft ons zo niet gretiger, dan toch bij het reageren erop, frisser gemaakt; wij zijn als het ware naïever geworden; de verveling, het grauwe, en zelfs veldgrauwe, van het dagelijkse gebeuren maakt ons gevoeliger voor elke toonschakering, zo buiten als binnen ons; ik ontveins mij niet, dat mijn mededelingen u wel eens onnozel moeten voorkomen: het is dat wij dan ook in alle werkelijkheid onnozeler geworden zijn, als mensen die uit een milieu van effen vereenzaming nu en dan komen te staan voor gebeurtenissen welke, voor anderen doodgewoon, voor hen de prikkel van het nieuwe bezitten. Ik mag er trouwens wel aan toevoegen, en dan met enige trots, dat het ons nu en dan gegeven is, indrukken te ondergaan, die men in Holland, zelfs onder de mobilisatie, zeker niet dan bij zeldzaamheid mag genieten. En daarvan heb ik het volgende voorbeeldje.

Ik ben namelijk vanmiddag naar huis gekomen, omlijst door drie authentieke machinegeweren ... Stel u gerust: ik had niet het minste misdrijf op mijn kerfstok, en die mitrailleurs waren niet bestemd voor een voorbeeldige terechtstelling. Het waren, zo niet vredelievende, dan toch welwillende, eerder argeloze dan vervaarlijke machinegeweren. Hetgeen niet nalaat dat ze zo echt mogelijk waren,

geen speelgoed en geen namaak: alles heus koper en staal, en zeer geschikt om er mee te schieten. Het geeft een eerste reden tot griezeligheid aan; een tweede reden was, dat zij op een bomvolle tram zaten. Stelt u voor: twintig mensen binnen de vijf vierkante meters van een middagtram, zonder de twintig reizigers op de balkons, en verder de conducteur en de wattman te rekenen, en daartussen in, op de best geschikte plaats, drie dragers van, misschien geladen, in elk geval onvervalste mitrailleurs. - Ik moet zeggen: die bedieners van moordtuigen zagen er haast even verlegen uit als hun naaste bankgenoten, die trouwens een voorzichtige ruimte lieten tussen hen en de soldaten, hetgeen de innerlijke beklemmdheid met uiterlijke vermeerderde. Zij vervulden hun plicht, die bedieners, met onbetwistbare nauwgezetheid, maar waren er tevens door in het nauw gezet, als ik dat zo mag uitdrukken; de ene, die de dikste was, zat er overtuigd bij te transpireren, hetgeen ik gaarne aan verlegenheid toeschrijf. De tweede, met een grote ronde bril op, die hem een Homerisch boopisgezicht gaf, en die ik niet aarzelde Herr Professor te dopen, zag er grondeloos melancholiek uit. Het minst heldhaftige was echter nog de derde, die een verkoudheid fingeerde, om zijn schaamte telkens en telkens in een rode, en niet zeer zindelijke zakdoek te verbergen ... - De medereizigers, zij, deden wel erg luchtig; zij zegden nu en dan: "qu'il fait chaud!" en schenen dit aan de voorjaarszon te willen wijten, die inderdaad op haar best was voor het seizoen; maar aan den lijve werd ik, die niet huichelen kan, gewaar, dat hun benauwdheid toch nog een andere reden kon hebben ... - Aldus reden wij: een veertig man, ten prooi, binnen de enge grenzen van een tramwagen, aan drie machinegeweren. Wij reden, met rijzende angst, tot aan de terminushalte. En toen wij daar aangekomen waren, slaakten wij een zucht van verlossing: - helaas, deze was voorbarig, althans wat mijn persoon betreft. Want nauwelijks stond ik op het voetpad, dankbaar voor de vrijheid, of, enigszins verlegen, maar vastberaden toch als

iemand, die zijn plicht tot het einde door dik en dun vervullen zal, trad Herr Doctor op mij af, bleef op twee passen afstand staan, bezag mij in de ogen, alsof ik een veldmaarschalk was, sloeg zijn botten tegen mekaar, en vroeg mij zeer beleefd en in zeventiend eeuws Frans de weg naar de kazerne. In petto zond ik hem naar de duivel; daar ik echter de weg van die kazerne uitmoest, zei ik hem dat zij maar volgen zouden. Zij schouderden hun zware wapens op, en weken geen duimbreed van mijn hielen. De kleine dikke scheen van het vrachtje geen al te grote last te hebben; de Professor echter en de pseudo verkoudene vonden het voor hun schonken wat zwaar: zij bleven even staan, de achterste nam de twee koperen kolven vast, de andere het uiteinde der lopen; en aldus kwamen zij weer op een drafje achter mij aanzetten, - alsof zij een berrie droegen, een berrie, waarvan ik mij zonder grote inspanning kon verbeelden dat ik er zelf zou opgelegen hebben, met ontallige kogels uit een machinegeweer in mijn kop.

Aldus hebben ze mij, tot grote schrik van mijn toezieende familie, tot aan huis gebracht. En ziedaar een gebeurtenis, zoals niet velen onder mijn lezers die hebben beleefd. ...

De verscheidenheid is in het tegenwoordige Brusselse leven niet groot. Dat wij echter impressies mogen genieten, waar wij in vredestijd van gespeend zijn, moge hieruit blijken ...

26 april.

Taft is hier te Brussel ten zeerste in de mode.

Meen nu daarom maar niet, dat de Brusselse bevolking, zich hals over kop in de Amerikaanse politiek heeft geworpen: ze stelt wel heel veel belang in de laatste nota van de Verenigde Staten aan Duitsland, waar zij als iedereen, enige verandering in de eindeloos gelijke oorlog

van verwacht of althans hoopt; maar verder bemoeit zij zich allesbehalve met overzeese belangen en aangelegenheden, en allerminst met de lijvige oud-president. Zodat, als ik beweere, dat Taft in de mode is, dit geenszins met internationale politiek en andere duikboten te maken heeft. Ik heb erbij alleen de heersende mode op het oog, dewelke wil, dat de dameskleren gemaakt worden uit taft, Vlaamse uitspraak van uw Hollandse taf.

Ik weet: mijn “jeu de mot” is wel heel erg flauw. Maar opzettelijk. Omdat ik op die wijze in de toon blijf van de geest en de geestigheid der kooplui, die hier voor dameskleerstoffen zorgen. Zo heet één dier nieuwe stoffen: “la côte flamande”; “la côte flamande tient la vogue”, heet het in de uitstalling van een der chicste magazijnen; ge vertaalt: “de Vlaamse kust blijft aan de orde”, en ge denkt aan luchtaanvallen op Oostende, aan beschietingen van Zeebrugge, aan het Belgische leger, dat het uiterste hoekje van het vrij gebleven Belgische grondgebied met heldhaftigheid verdedigt. Maar ge hebt ongelijk, aldus in opwinding te geraken. Want “côte” wil ook “rib” zeggen, en “côte flamande” is anders niet dan een soort geribde stof, vermoedelijk in Vlaanderen gefabriceerd, nu wij de Engelse stoffen moeten ontberen, en die de dames gaarne blijken te dragen ...

Daarmee zij bewezen, dat de geest nog het land niet uit is, en wij nog zo versuft niet zijn als na twintig maanden bezetting kon worden verwacht; althans, het wijst erop dat wij ons niet willen laten versuffen. Al is die geest nu ook niet transcendentiaal. Maar wat zou dat geven? Wij lachen, en om argeloze dingen. En dat bewijst onze morele gezondheid ...

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 27 april.

Verbeeld u: wij hebben wittebrood gegeten; wittebrood dat niet gesmokkeld was, onverboden wittebrood; wittebrood dat mocht. Weer een gebeurtenis die niets lijkt te zijn: voor ons een datum in de tijd der bezetting, en die wij niet vergeten.

Niet zozeer misschien omdat wij dat wittebrood sedert anderhalf jaar ontberen, en het zagen vervangen door een baksel, dat er aanvankelijk door kon, wisselvalligheden in smaak en samenstelling vertoonde, nu eens (bij uitzondering) lekker, vaak onverduwbaar was, en in de laatste tijd beneden alle kritiek stond, in zoverre ik mensen ken, die er sedert een maand aan verzaakt hebben nog brood te eten. Niet zozeer dus omdat wij ons aldus tot de goede oude tijd terug gebracht konden wanen, maar ... omdat dat wittebrood voor ons als iets geheel nieuws, als iets dat tot voor kort geheel ongekend is geweest. Lag het aan de hoedanigheid van het wittebrood? Het kwam uit Holland: reden om er geen kwaad van te spreken; heel nieuwbakken was het niet: maar te beter voor de maag, en trouwens wij hebben vroeger wel meer oudbakken brood gegeten, dat lekker smaakte. Ditmaal is het echter lelijk tegengevallen. Na de aanvankelijke extase: een écht wit brood, als in de oude tijd, is de ontgoocheling te erger geweest, van bij de eerste beet al: wij waren zowaar de smaak van het wittebrood ontleerd! - Meen maar niet, dat ik in het minst overdrijf; ge zijt weleens ziek geweest, waag ik te onderstellen, en men heeft u dan voor een tijdlang verboden, bier te drinken. En als het dan weer mocht, hebt ge misschien met gretigheid naar uw eerste glas bier gegrepen, maar het weldra van u afgewezen: het bier lustte u niet meer, je had er de smaak van verloren ... Welnu, hetzelfde doet zich voor met het wittebrood. Wij hebben allerlei zagemeel te slikken gekregen, en dit eerste wittebrood komt weer op een ogenblik, dat wij van ons dagelijks baksteenbrood walgen. En nochtans: het heerlijk verlokkelijk wittebrood, de langverwachte, de liefste versnapering is

ons vreemd geworden, vervult ons, haast tot huilens toe (ik heb het met eigen ogen gezien), met desillusie ...

Natuurlijk is de indruk voorbijgaand. Al wordt ons de gelegenheid tot weer wennen onthouden, daar wij dat wittebrood alleen maar met onderbrekingen zullen krijgen. Maar juist daarom diende de eerste impressie vastgelegd: het is mogelijk gebleken de smaak van het brood te vergeten!

Waarlijk, wij hadden het niet zo licht gedacht ...

29 april.

Een wereld, die ons journalisten lief is, de wereld vol drukinkt - en machinesmeerwalmen, vol schrijfkoorts en persgesnor, die de voormalige Brusselse dagbladenkosmos is, en waar wij ons sedert maanden van verstoken voelen als bannelingen, die zich aldoor maar afvragen wat ze toch misdreven hebben om aldus gesloten te zijn buiten de hellekring, die hun even onontbeerlijk was als de Belgische politiek, - die wereld, voor zover hij nog bestaat en in wat er uit de vredestijd aan zuchtende, lamgeslagen eenheden van overgebleven is, is de fase der laatste ontmoediging ingetreden. De ultieme vertegenwoordigers ervan klagen steen en been; zij zitten in zak en as; de laatste moed ontzinkt hun met het laatste beweegbare bewijs van hun vroegere bedrijvigheid: hun papier. In de meeste drukkerijen van Brusselse bladen lagen nog een aantal rollen krantenpapier: die willen de Duitsers nu opkopen, en dat betekent zowaar het einde ...

Niet dat zij er aan dachten, de Brusselse dagbladdirecteurs, weer de handen uit de mouwen te steken en morgen reeds het nijvere bedrijf weer aan te vatten: er bestaan gelegenheidsbladen genoeg en teveel zelfs, om bij zulk plan maar een ogenblik in gedachte bij te verwijlen. Ook niet dat zij aan geldelijk verlies zouden denken: de prijs van het

papier is haast driemaal in waarde gestegen en er kan geen reden bestaan om niet de prijs van de dag betaald te krijgen, of hem althans te vragen. Maar er is, dat men hun de laatste illusie van een werkelijk bestaan, weze het een bestaan in afwachting, een bestaan in disponibiteit beneemt. Een journalist, een dagbladbestuurder, zelfs als hij rust, zelfs als hij met vakantie is, loopt meestal met het besef rond, voor hem trouwens een noodzakelijkheid, dat hij iemand is, dat men hem niet kan missen, dat hij onder de hoofdfactoren van de moderne samenleving is. En nu heeft de oorlog hem niet alleen uitgeschakeld, in dit bezette land althans, nu ontnemt men hem het laatste bewijs van zijn macht: het verduilde, maar oppermachtige papier.

Dat papier, geachte lezer, was voor een goed deel Hollands papier; de Brusselse pers drukte gedeeltelijk op papier van Van Gelder Zonen. En ik deel u dit in vertrouwen mee, omdat ge aldus misschien nog dieper het leed zult voelen van de Brusselse dagbladdirecteurs.

Zij zijn niet de enige slachtoffers van het heersende papiergebrek: "De Vlaamsche Post", het nogal beruchte blaadje waarover en waaruit gij hier wel eens gelezen hebt, wijt er zijn, dezer dagen geleden, dood aan. Wij hebben tegenwoordig in Brussel wel een vijftiental oorlogsbladen: één daarvan wil zijn prijs verdubbelen; terwijl men zegt, zonder dat ik maar iets bevestigen kan, dat er binnenkort nog slechts drie zullen mogen verschijnen. Onze horizon zal er niet door ingekrompen worden: het is iets zeer pijnlijks, iedere dag in al dat papier naar iets nieuws te moeten vissen. Zodat men misschien wel goed doet, het te sparen, vermits men aldus onze steeds gedupeerde nieuwsgierigheid beperkt. Want niets is ons zo dierbaar geworden als onze zenuwen ...

30 april.

- "Hij legde zijn hand liefkozend op het kanon".

Ik heb het woord uitgeknipt, en opgeschreven onder de specimina van oorlogsontaarding, uit een verslag van een journalist, die een bezoek brengt aan een artilleriekamp: de bevelvoerende officier spreekt met grote lof over zijne ver treffende en vlug schietende stukken, en "legt zijn hand liefkozend op het kanon".

Ik wil hierbij niet onthouden tot welk leger die officier behoort: alle officieren, Franse als Duitsers, om alleen van dezen te spreken, die werkelijk soldaten zijn door school en door gevoel, moeten dezelfde tedere verering voor hun wapen koesteren. Ik wil, om dezelfde reden, niet denken aan stijfraaiigheid, vanwege de oorlogscorrespondent, die ons argeloos het toneel en het gebaar beschrijft. Wie de psychologie van de beroepssoldaat kent, twijfelt hier geen ogenblik aan de echtheid van het feit: de officier streelt en liefkoost zijn kanon, omdat het zoveel mensen in zo korte tijd vernietigt.

En terwijl zoiets mogelijk is, niettegenstaande twintig volle maanden oorlog, komt men van vrede spreken! ... Alsof zulke geest, een geest die, let wel, in ieder oorlogvoerend land als de enig goede geprezen wordt, een bestendige vrede, waar wij toch allen naar schreeuwen, ooit mogelijk maakt.

Wat wij na de oorlog in de eerste plaats zullen moeten vernietigen is: de tegenstelling tussen de belangen van de gehele wereld en de geest die nog steeds als een noodzakelijkheid, neen: als een hoogstaand ideaal, in de krijgssacademies van zelfs kleine staten als België, gehuldigd en aangekweekt wordt. De officieren zouden moeten leren inzien, dat zij niet uitsluitend de meesters zijn van 's lands lotsbestemming, en dat hun opvattingen die bestemming kunnen verduisteren en te niet doen. Ontwapening is misschien niet

te verwezenlijken, - tenzij misschien een land als Frankrijk, dat voor het ridderlijkste van Europa doorgaat, daartoe ipso facto het voorbeeld gaf. Maar men moet aan de beroepsmilitair leren, dat de waan van zijn meerderheid een moorddadig anachronisme is. Zo moeilijk is het niet, en het zou wetenschappelijk zijn. En het zou vooral menselijk zijn ...

14 mei 1916

De Brusselse beurs.

Het Duitse bewind in België, daartoe, volgens de Frankfurter Zeitung, genoopt door misstanden, die zich in het vrije beursverkeer hebben voorgedaan, zal een onderzoek instellen naar de mogelijkheid van de heropening der Brusselse beurs. Voorlopig echter zal een besluit in deze niet worden genomen.

15 mei 1916

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 1 mei.

Had ik u niet gezegd dat de Brusselaar er iets op gevonden zou hebben? Niet dat de zaak er eenvoudiger op wordt: integendeel! Maar cijferen is ons een zodanige gewoonte geworden, dat het, zo niet in een behoefte, dan toch in een soort dilettanterig spel is ontaard, en eenmaal dat wij het zover gebracht hebben, zouden wij waarlijk ongelijk hebben voor een nieuwe moeilijkheid terug te deinzen. Wij hebben het ding dan liever nog wat ingewikkelder gemaakt, en voor een eerste dag hebben wij er niet over te klagen gehad ...

Het gaat, gij hebt het geraden, om het nieuwe uur. Om middernacht, oud-Belgische tijd, is het ineens twee uur, nieuw-Duitse tijd geworden (een globetrotter verzekert mij dat dit eigenlijk anders niet is dan: gewone Petersburgse tijd; ik ben daar nooit in de buurt geweest, zodat ik niet op de hoogte ben; maar indien dit werkelijk zo is, dan mag dit een mooie zedelijke overwinning van de Russen heten). Ik moet u bekennen dat ik vannacht op het middernachtelijke uur niet ben opgestaan om mijn klok te versteken; ik ben nog minder onder de toren gaan staan van het gemeentehuis van mijn voorstad om de wijzer te zien verspringen. Ik hou nu eenmaal niet van zulke versterking der natuurlijke orde: zij doet mij aan als futuristisch schilderwerk, en heeft op mijn zenuwen een invloed die ik kan missen. Ik ben dan ook maar doorgeslapen, zonder mij om de uurwijziging te bekommeren, en eerst vanochtend heb ik er iets van gemerkt.

Ik moet zeggen: de eerste indrukken zijn aangenaam geweest: de post is een uur vroeger gekomen, en mijn barbier, die anders altijd een half uur te laat komt, was ditmaal een half uur te vroeg. Zegende ik daarom de Duitse zomertijd? Neen: ik wenste mezelf geluk met de poets die ik aan de Duitsers speelde: zij hadden gedacht, dat ik eerst tegen elf met mijn kranten en met mijn toilet klaar zou zijn, en ik was het al om negen. - Toen ik echter op straat kwam, zegde mij de eerste kennis die ik ontmoette, dat het geen negen uur was en trouwens ook geen elf, maar tien uur. Die kennis is namelijk een ambtenaar en hij heeft kinderen die schoolgaan: daarom was het voor hem tien uur, als het voor mij negen uur was, en voor de Duitsers, alsook voor de pneumatische straathorloges, elf. - Begrijpt u mij niet goed? 't Is nochtans zonneklaar: wij hebben tegenwoordig te Brussel drie soorten tijdmeting: de Greenwich-Belgische of oud-vaderlandse, de zomer-Duitse of officiële, en de tussentijdse, die met het Franse

zomeruur overeen komt en zelfs enigszins voor semi-officieel kan gelden.

Ge ziet dat het eenvoudig is: met een goede logaritmetafel kan men zich in minder dan vijf minuten uit de slag trekken; vóór men zijn berekeningsboekje openslaat, vraagt men alleen aan zijn toehoorder of hij een Duitser is (wat doorgaans onnodig is), ofwel een Belg uit de ambtenarenwereld of met schoolgaande kinderen, ofwel, eenvoudig, een rentenier of een correspondent der Nieuwe Rotterdamsche Courant. In het eerste geval gebruikt ge de officiële (en waarom zou je je tegen zulke beuzelarij verzetten? Er zijn ergere dingen gebeurd!); in het tweede geval het semi-officiële of Franse uur (zonder op dat Franse in aanwezigheid van Duitsers te drukken); en in het laatste houdt gij u bij dat oud, goed Belgisch uurtje, dat u heeft toegelaten, al de jaren van uw leven vóór 4 augustus 1914, zo dikwijls de tijd aangenaam door te brengen. - Ik weet niet of wij aan dat driedubbel systeem zo heel spoedig zullen wennen; maar dat hoeft ook niet, vermits wij tijd hebben tot 1 oktober; en het houdt uw denkvermogen in beweging, wat in de lamheid der bezettingsmaanden toch ook niet zonder nut is. Ik zeg dan ook maar tot mijn Hollandse vrienden: hebt ge soms een zoon, die in wiskunde nu juist geen feniks is, maar daarentegen geen al teveel eisende maag bezit: stuur hem naar Brussel, liefst met een officiële opdracht (dit vanwege de pas), en ge zult zien welke vorderingen hij na ettelijke maanden zal gemaakt hebben in het rekenen, - om niet van het vasten te spreken!

Hoe wij nu aan dat tussentijdige uur komen, waarvan men liefst maar niet zeggen moet, dat het eigenlijk Frans is? De meesten zullen het hebben aangenomen uit die eeuwige contraminegeest, die de gemoedsgrond uitmaakt van elke Belg in het algemeen en van elke Brusselaar in het bijzonder, zonder dat daar trouwens maar enigszins moet bij gedacht worden aan georganiseerd of zelfs maar werkdadig

verzet: uiting alleen van dat onafhankelijkheidsgevoel, waar wij groot in gebracht worden en dat ons in het bloed zit; enkelen zullen erbij juist aan dat Franse gedacht hebben, waarover men het niet hebben moet; eindelijk is er het praktisch nut: er is een officiële afkondiging, waar ik alleen van onthouden heb, dat er sprake in was van 30 graden ten oosten van Greenwich (zou dat niet eenvoudig Petersburg betekenen? Waarom het dan niet openlijk gezegd? Wij hebben immers al genoeg uit te cijferen!), maar waarvan de zin kan samengevat worden aldus: alle scholen, alle kantoren, alle koffiehuisen, alle andere ... “sociétés savantes”, zoals Alphonse Allais zou hebben gezegd, gaan op hetzelfde uur als voor de ingestelde zomertijd open en toe. Bij voorbeeld dus: om acht uur, - dat door de zomertijd feitelijk zeven uur werd. Ge stelt u voor, ik twijfel er niet aan, dat de rekenkundige marteling wat al te bar werd met zulk systeem; door de klok anderdeels één uur voor te steken bleef de proportie tussen Belgisch en Duits uur dezelfde, één uur verschil, - een vereenvoudiging die niemand kwalijk nemen kan. En aldus namen de meesten dan het tussenuur aan, natuurlijk privé en zonder sanctie van het Generaal-Gouvernement; en trouwens niet zonder inspanning; zo kan ik mededelen, dat de Kamer der Brusselse notarissen drie uur over het ding heeft gedelibereerd, en niet zonder moeite is akkoord gekomen ...

Zij, die intussen geen ambt bekleden dat bezigheid op vaste uren oplegt, behouden op hun klokken dat antiquarisch curiosum: ons oud Belgisch winteruur. Zij willen noch van Petersburg, noch van Parijs weten, om van Berlijn te zwijgen. Misschien zijn zij wel de enige patriotten, die een zuivere blik op de toekomst hebben ... Maar genoeg hierover: laat ons op de gebeurtenissen niet vooruitlopen. Waar het trouwens op niets anders aankwam dan op de vermelding, dat wij, in al onze armoede, er toch nog een driedubbele tijdrekening op nahouden ...

Aardappelnoed.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Over bovenstaand onderwerp is reeds zoveel papier zwart gemaakt, zonder dat er enig resultaat mee bereikt werd, dat het eigenlijk vervelend begint te worden. Volledigheidshalve vermeld ik dan ook alleen dat de gouverneur-generaal nu een laatste poging heeft gedaan om de aardappelen, welke men vermoedt dat in grote hoeveelheden verstopt zijn, voor de dag te brengen, voordat de nieuwe oogst deze oude voorraden waardeloos voor de oppotters maakt. Daartoe dient de volgende bekendmaking, welke op alle hoeken prijkt.

Bij verordening van 26 februari 1916 heb ik de bezitters van aardappelen een bijkomende termijn verleend, om hen in de gelegenheid te stellen, de bij verordening van 5 december 1915 voorgeschreven aangifte van hun voorraden te doen of de gedane aangifte te verbeteren.

Naar ik verneem, schijnt die kennisgeving in zekere delen van het generaal-gouvernement niet alle belanghebbenden te hebben bereikt. Daarom heb ik besloten de bezitters van aardappelen nog een laatste termijn tot 1 juni 1916 te verlenen, om hen gelegenheid te geven de vereiste aangifte te doen. Ik meen nu echter ook te mogen verwachten, dat de landbouwers hun plicht tegenover hun landgenoten, inzonderheid tegenover de arme volksklassen en de bevolking der nijverheidsstreken zullen indachtig zijn, en dat zij de gebeurlijk nog verborgen gehouden voorraden onverwijld, op de bij mijn verordening van 17 januari 1916 aangeduide wijze, ter beschikking van hun medeburgers zullen stellen.

Iedereen, inzonderheid elke landbouwer en iedere koopman, die ondanks de genadigheid, waarvan ik herhaaldelijk heb gegeven, aardappelvoorraden niet aangeeft, zal overeenkomstig mijn verordening van 5 december 1915, met ten hoogste 10.000 mark boete gestraft worden. Ook zullen, zo mogelijk, de niet aangegeven voorraden verbeurd verklaard worden.

Ik verorden hetgeen volgt:

Blijft vrij van de straf onder art. 4 der verordening van 5 december 1915 bepaald, al wie ten laatste op 1 juni 1916, vroegere onjuiste of onvolledige aangiften heeft verbeterd. In dit geval worden ook de stapels aardappelen, die vroeger niet aangegeven werden, niet verbeurd verklaard.

De nieuwe, volledige aangifte moet bij de overheid der gemeente gedaan worden, in wiens omschrijving de aardappelen voorhanden zijn.

Of wij daardoor de aardappels op onze tafels terug zullen zien???

Rechtspraak tegenover buitenlanders.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

In de eerste weken der Duitse bezetting werd een verordening bekend gemaakt, luidend: In alle gevallen, waarin buitenlanders tengevolge van de oorlog verhinderd zijn in de bezette delen van België hun rechten voor de rechterlijke overheden te verdedigen, moet de rechter van ambtswege uitstel toestaan, overeenkomstig art. 1244, al. 2, van het in België geldend burgerlijk wetboek. In geen geval mogen vonnissen of rechterlijke beschikkingen tegen de verhinderde buitenlander worden uitgevaardigd.

Bij besluit van 22 april is deze verordening opgeheven en vervangen door de volgende:

Art 1. Geen vonnis en geen bevel mag door de Belgische rechtbanken tegen vreemdelingen geveld of verleend worden, die tengevolge van de oorlog verhinderd zijn, hun rechten waar te nemen; deze bepaling is echter op onderdanen van staten, die met het Duitse rijk in oorlog zijn, niet van toepassing.

Geen Belgische rechtbank mag over eisen of aanvragen van gelijk welke aard behandelen of beslissen, die tegen personen, in dienst van het Duitse, Oostenrijk-Hongaarse, Turkse of Bulgaarse leger, ingediend worden. Als in dienst van het Duitse leger staande, worden ook de beampten van de Duitse overheid in België beschouwd.

Art. 2. Engelse, Franse of Russische staatsburgers, evenals rechtspersoonlijkheden, maatschappijen en verenigingen, die in Engeland, Frankrijk of Rusland of in de koloniën van deze staten gevestigd zijn, kunnen voor Belgische rechtbanken geen aanspraak op vermogensrechtelijke vorderingen maken, noch tot vrijwaring of doordrijving van zulke aanspraken de hulp van het Belgische gerechtswezen, inzonderheid van deurwaarders, invoeren. De rechtbanken mogen over zulke schuldvorderingen niet verhandelen of beslissen, en het gerechtswezen mag aan hun vrijwaring of doordrijving de hand niet lenen.

De bepaling der vorige alinea is niet van toepassing op personen, die zich in België blijvend gevestigd hebben, voor zover de geldend gemaakte aanspraken uit het regelmatig bedrijf van hun zaken binnen het land gesproten zijn.

De bepaling van de eerste alinea geldt ook voor de rechtsopvolgers der aldaar vermelde personen, voor zover de vorderingen niet voor 9 oktober 1915 op hen zijn overgegaan.

Art. 3. De bepalingen van de artikelen 1 en 2 gelden ook voor rechtszaken, die bij een Belgische rechtbank of een gerechtsorgaan reeds aanhangig zijn. In het geval, voorzien bij art. 1, laatste lid, mogen ook reeds gevelde vonnissen of bevelen van gelijk welke aard en gebeurlijke andere titels niet meer uitgevoerd worden.

Art. 4. Uitzonderingen op de voorschriften van de artikelen 1, 2 en 3 kan de Verwaltungschef bij de gouverneur- generaal in België toestaan.

De Verwaltungschef bij de gouverneur-generaal in België kan, in dringende gevallen, voor het vermogen van een persoon in dienst van het Duitse leger, zo deze zelf belet is het te beheren, een ambtelijke beheerder aanstellen en diens bevoegdheden en verplichtingen regelen.

Art. 5. Deze verordening is alleen binnen het Belgisch gebied van het generaal-gouvernement in België van toepassing. Zij treedt met de dag van haar afkondiging in kracht.

Memoranda (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 2 Mei.

Nasleep van een crisis die wij genezen dachten? Of eenvoudig gevolg van een eeuwenlange gewoonte die nu aan de omstandigheden een bijzondere betekenis ontleent? - Gisteren en vandaag, eerste dagen der meimaand, der maand gewijd aan Maria, hebben wij zwermen dorpelingen voorbij zien trekken, met gebogen hoofden en prevelende lippen, traag van tred in de lompe schoenen, achter hun

herder aan, de pastoor, die wijdingvol zijn getijden leest, maar nu en dan zijn boek sluit op zijn wijsvinger om zijn kudde te monstere die dan aan hem voorbijtrekt terwijl de beiers van de paternoster tussen de dikeeltige vingers schuiven. De mannen zien er links en bedremmeld uit in de lakense zondagkleren; de vrouwen het rode of hemelsblauwe congregatielint om de hals en langs achteren in de rug mooi in keggevorm vastgespeld, schuiven kwezelig voorbij op de platte zolen, de talloze plooiën van de rokken om de benen slaand, en, onder de hoge bloemenhoed waar fuchsia's bengelen, het strak vrome maar heetode gezicht van vermoënieis. De geestelijke heft zijn paraplu omhoog, knikt diep en op maat met zijn hoofd: zijn grove stem zet een kantie in: onmiddellijk, eerst wat aarzelend, weldra met overtuiging, stemmen de schrille vrouwen in, wat de pastoor toelaat zonder verwijl te zwijgen: de stoet loopt traag voorbij, tegen de maat in van het gewijde lied, dat vals klinkt ... Zo zijn ze van heinde en verre gekomen, uit alle hoeken van Brabant, meestal te voet, enkelen in sjezen, de witte wegen langs, op de sukkeldraf van dikkoppige paardekens, oude platte knollen, die hun grijsheid of hun amechtige krankheid voor opeising gespaard heeft: hun moede poten, die ze bij iedere stap van iedere hoef als een straatsteen uit de witte weg schijnen te lichten (het beeld is, geloof ik, van Francis Jammes), zeulen van uit de verste gehuchten de bedevaarders naar het heiligdom waar zij van de Moeder-Maagd de vrede gaan afsmecken.

Het heiligdom: ik heb het onder de oorlog zelf zien verrijzen: te Laken, een klein laag kerkje, waar achteraan een grot en de verschijning van O.L. Vrouw van Lourdes; er omheen een groot bekiezeld plein en een predikstoel in open lucht, van waar de menigte kan worden toegesproken: de pompeuze periodes galmen over de hoofden, tot in de tuinen der lusthuizen, waar de vermoëide pelgrims zich aan parelende faro verkwikken en de meegebrachte

boterhammen gebruiken. Het kerkje zelf vertoont binnenin het eigenaardige schouwspel van honderden soldatenportretten, aan de hemelse beschermvrouw gewijd en aanbevolen, en vóór dewelke het veelvoudige licht der offerkaarsen beeft en flikkert. Want niet alleen op bijzondere dagen als gisteren en heden wordt het kerkje druk bezocht: alsof het in een behoefte voorzag, zoals dat heet, waren er van bij de inwijding de bezoeken talrijk; het heiligdom was onmiddellijk te Brussel en op het platteland vermaard, zodat ook niet-gelovigen het zich tot een plicht rekenden, “eens te gaan zien”; er omheen gingen allerlei winkels open, zo van heiligheden als van eetwaren; de tram moest een nieuwe halte instellen; een nieuwe wijk is daar aan het verrijzen, die druk belooft te zijn.

Aan wat het oord zijn heiligheid dankt, weet ik niet. Dit komt er ook minder op aan: de bijval is groot en lang niet verminderd. Nasleep van een crisis, vroeg ik, de godsdienstcrisis die bij de aanvang van de oorlog Brussel evengoed als welke andere stad heeft gekend, en die soms de vreemdste verschijnselen openbaarde? Ik geloof wel dat die crisis in het algemeen voorbij is: elk is tot zijn normaal geloof of ongeloof teruggekeerd, en verwacht daar blijkbaar geen grote hulp meer van. Ik bedoel dat men niet meer half- of ongelovigen ziet, die zich plots in de mystiek werpen met de mening, dat wij daardoor van de oorlog worden verlost. Maar er blijkt de behoefte aan troost en vertrouwen uit, die wel ieder eigen is, en die zich bij gelovigen uit in het gebed. Al die portretten van soldaten waar het licht der kaarsen voor wemelt: het is een schouwspel dat ontroert, hoe men er ook over denkt. En die honderden boeren die komen uit de diepten der horizonten, niet ditmaal, als op andere jaren, om de zegen des hemels af te smeken over hun velden, maar om het einde van de oorlog en de terugkeer van hun zonen te vragen - men kan er de schouders voor ophalen, maar, in zijn potsierlijke lelijkheid, stemt het ernstig en weemoedig ...

De Belgische kolennijverheid.

Naar door de Vossische Zeitung wordt gemeld, zijn verscheidene Belgische mijnmaatschappijen boringen begonnen voor steenkool in het zuiden van de Borinage. Enkele boringen zouden reeds met succes hebben plaats gehad; er zouden kolen van uitnemende hoedanigheid zijn gevonden.